

Wouter van Dieren over duurzame producten en de rol van overheid en bedrijfsleven

'Het bedrijfsleven is het probleem niet'

In het kabinetsbeleid is het totstandkomen van een duurzame leefomgeving tot een van de speerpunten verklaard. Naast een duurzame ruimtelijke inrichting wil het kabinet het gebruik van duurzame producten stimuleren. De rijksoverheid geeft zelf het goede voorbeeld door te streven naar een honderd procent inkoop van duurzame producten in 2010. Onderzoeker en milieudeskundige Wouter van Dieren van IMSA is niet onder de indruk. Hij stelt dat de overheid meer doorzettingskracht moet ontwikkelen en een consistent beleid moet voeren.

Dan kan ook het bedrijfsleven haar - innovatieve - werk doen.

'Het regeerakkoord staat inderdaad vol met duurzaamheidsdoelstellingen, maar ik krijg niet de indruk dat daar veel van terecht komt'

In de achtertuin van het kantoorpand van IMSA vlakbij het Amsterdamse Vondelpark is zeer nadrukkelijk een vogeltje aanwezig. Het beestje is druk bezig met zijn nestje en laat daarbij luid zijn zangkwaliteiten aan de omgeving horen. 'Hoor je dat, een koolmeesje', zegt Wouter van Dieren. De volgende dag lees ik in de krant dat de vrolijkheid van het meesje niet misplaatst is, koolmezen blijken te profiteren van de klimaatsverandering: 'Koolmees gedijt bij opwarming' (NRC, 15 mei 2008). Een sprankje goed nieuws dus, temidden van de overigens meestal sombere prognoses wat betreft klimaat en milieu. Van Dieren is als een van de grondleggers van de milieubeweging en als lid van de Club van Rome al jaren betrokken bij het milieu. Hij is bekend om zijn duidelijke stellingnames. Met name de overheid, maar ook de milieubeweging zelf, zijn regelmatig onderwerp van zijn kritiek. Zijn onderzoeks- en adviesbureau IMSA is een denktank op het gebied van duurzaamheid en innovatie en werkt voor overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Risicomijsdende cultuur

Wat vindt u van de kabinetsdoelstellingen op het gebied van duurzaamheid en de invulling die daar door de bewindspersonen aan wordt gegeven?

Wouter van Dieren: 'Het regeerakkoord staat inderdaad vol met duurzaamheidsdoelstellingen, maar ik krijg niet de indruk dat daar veel van terecht komt. Momenteel gaat het vooral om gesteggel over middelen.

Duurzaamheid moet concurreren met achterstandswijken en onderwijs, met de politieke waan van de dag. Daar komt nog bij dat duurzaamheid bij vrijwel alle ministers nogal eiwitvreemd is. Ze vinden het erg ingewikkeld om het onderwerp op te pakken, omdat het niet bij ze in de genen zit. Behalve bij Jacqueline Cramer is de deskundigheid en de affiniteit met duurzaamheid in het kabinet gering. Daarnaast is het schijnbaar erg moeilijk om zowel op ambtelijk als op politiek niveau tot consistentie in het beleid te komen. Zo wil de EU nu honderd miljard investeren in windenergie, maar vervolgens gaan er zeven departementen mee aan de haal die elkaar allemaal tegenwerken. Ik ken dramatische voorbeelden van ondernemers die iets willen, maar die na jarenlang investeren voortdurend oplopen tegen zaken als inconsistente subsidieregelingen en ingewikkelde procedures, en uiteindelijk met lege handen staan. Ik zie dat bedrijven, en dan heb ik het over grote investeerders, dan maar uitwijken naar het buitenland.'

'De commissie Elverding heeft onlangs in kaart gebracht hoe het hele systeem vol zit met tempovertragingen, bijvoorbeeld bij de aanleg van infrastructuur. De te grote beleidsdrukte in Nederland is daar voor een groot deel debet aan. Er zijn te veel bestuurslagen, die elkaar alsmaar dwarszitten. Zo ontstaat er een risicomijsdende ambtelijke cultuur. Dat vraagt om een minister met een grote doorzettingskracht, die tegen zijn of haar ambtenaren moet ingaan, en de meesten doen dat niet.'

'Het kan echt allemaal veel simpeler en sneller. Met relatief eenvoudige oplossingen kom je al een heel eind'

Heldere kaders

Maar zijn het ook niet heel grote projecten waar we het over hebben, en dus ingewikkeld te realiseren?

'Het kan echt allemaal veel simpeler en sneller. Met relatief eenvoudige oplossingen kom je al een heel eind. Zo hebben wij bijvoorbeeld een klein eilandje in het IJsselmeer bedacht, waarmee je de gehele woningbehoefte van Waterland oplost. Niet meer dan tweehonderd hectare heb je nodig, en dan kun je ook veel doen aan natuurontwikkeling. De milieueffecten zijn eenvoudig te meten, een bestemmingsplan kun je aanpassen. Als je morgen begint kun je over vijf jaar bouwen. Maar als je de Nederlandse

ambtelijke cultuur erop loslaat, duurt het 25 jaar en dan moet je maar afwachten wat er tegen die tijd nog van Waterland over is. Het knibbelen is al begonnen. Een ander voorbeeld: de Waddenzee. Van een totale impasse zijn we daar in 2,5 jaar tijd naar een oplossing gegaan, tot en met een kabinetsbesluit en het uitkopen van de kokkelvisserij toe. Het kán dus wel.'

Waar ligt eenieders verantwoordelijkheid, en wat is de rol van het bedrijfsleven als het gaat om duurzaamheid en innovaties?

'Zowel in Engeland als in Duitsland en hier in Nederland vragen bedrijven de overheid om heldere kaders en normen. Dan kan het bedrijfsleven ook

verder. Het probleem ligt niet bij het bedrijfsleven, dat wil wel, maar bij de overheid. De overheid moet spelregels opstellen die iedereen begrijpt en waar geen ontkomen aan is. En fiscale incentives in het leven roepen om innovatie betaalbaar te maken. Wat de overheid in ieder geval niet moet doen, is het bedrijfsleven in onzekerheid laten. Het bedrijfsleven kan over het algemeen snel opereren en wil dat ook, maar dan moeten er wel heldere kaders worden gesteld. Met duurzaamheid kun je echt wel verdienen hoor, dat is het probleem niet. Duurzaamheid is helemaal niet slecht voor de economie. Sparen voor het milieu is hetzelfde als sparen van kapitaal. Minder energieverbruik is sparen van de voorraad en dat betaalt zich terug. Zo bleek in het verleden ook elke duurzaamheidsmaatregel een opportunity.

*'Nieuwe producten
leiden tot veranderingen
in de prijsverhoudingen'*

Criteria

Hoe kunnen bedrijven dan innoveren en daar terugverdienvormen uit halen?

'De prikkel tot innovatie kan uit verschillende hoeken komen. Om te beginnen uit de fiscale hoek. Als er een fiscale prikkel is om energie te besparen dan doe je dat natuurlijk. Zo is het ook gegaan met bijvoorbeeld de katalysator en nu met de hybride auto. Een andere prikkel is de drang je te onderscheiden. Dat geldt met name voor bedrijven die niet uit ondernemers bestaan, maar door managers worden geleid, zoals Shell en Unilever. Ook prijsprikkels zijn belangrijk. Nieuwe producten leiden tot veranderingen in de prijsverhoudingen. In eerste instantie is het duurder, maar in tweede instantie goedkoper. En dan is er natuurlijk nog het ingenieursplezier: mensen prikkelen om iets nieuws te doen, iets voor elkaar te krijgen.'

Hoe denkt u over criteria voor duurzame producten? Gaat het niet vooral over duurzame oplossingen in plaats van voorgeschreven productcriteria?

'Ik zou niet weten hoe je duurzaamheid van producten goed zou moeten definiëren. Je kunt geen scherpe normen stellen. Wat je bijvoorbeeld kan doen is het principe van Cradle to Cradle volgen en dan vervolgens bepalen dat in de ontwerpfase de belangrijkste indicator hergebruik is. Je zou ook kunnen sturen op de indicator eco-efficiency: een product heeft

*'De techniek is beschikbaar, dus waarom niet?
Het vergt alleen een stukje organisatie,
laten we het dan ook (in hemelsnaam) doen'*

bijvoorbeeld dezelfde functie als een telefoon, maar vraagt in verbruik en in de productiefase een factor tien minder aan energie dan een huidige telefoon. Dat zijn twee mogelijke sturingscriteria. Wat we nu vooral doen is sturen op de indicator functie en lage prijs. Dat leidt tot scheve dingen, bijvoorbeeld dat zo'n grote hybridebak subsidie krijgt en een kleine diesel niet, terwijl die laatste CO₂-efficiënter is. We moeten meer toe naar zoiets als een vervoerscriterium.'

Kennis

Water is natuurlijk een belangrijk issue in ons land. Wat vindt u van het beleid van de waterschappen?

'Ik heb niet het idee dat er grote problemen liggen bij de waterschappen. Als regionaal bestuurd laag zijn ze erg aanspreekbaar. Nergens ter wereld is het watermanagement zo goed georganiseerd als bij ons. Door fusies is een aantal grote waterschappen ontstaan, maar vanuit de collectieve vraag naar schoon water en retentiecapaciteit is dat logisch. Het wordt riskant als je de waterschappen gaat opheffen, dan gaat het goed mis.'

En wat vindt u van het functioneren van de drinkwaterbedrijven?

'Tien jaar geleden dreigden de drinkwaterbedrijven geprivatiseerd te worden, dat is een groot risico. Want bedrijven vertonen nu eenmaal marktgedrag, gericht op veel geld verdienen. Ik denk dat het gevaarlijk is als de watervoorraden onderwerp van speculatie worden op de beurs. In theorie kan dan een ander land onze watervoorraden opkopen. Bovendien kan de consument toch niet werkelijk kiezen. En kijk naar Engeland, waar wel is geprivatiseerd. Daar stijgen de prijzen.'

Welke innovaties zijn er in uw ogen nodig om de watersector duurzaam te maken, zowel wat betreft waterveiligheid als wat betreft de waterketen, van drinkwater tot afvalwaterzuivering?

'Het meest schrijnende vind ik op dit moment dat er zo weinig academische kennis bestaat over dit onderwerp. Er is natuurlijk wel civieltechnische kennis en we weten hoe we drinkwater schoon moeten maken, maar er is weinig kennis over de bestuurlijke consequenties van water. Dat is merkwaardig, want water wordt een groot probleem. Ik zou graag zien dat een nieuw academisch vakgebied ontstaat, wat je bijvoorbeeld waterpoleomologie zou kunnen noemen. Conflict rondom water, hoe ga je daarmee om? Hoe ga je om met watertekorten en droogtegebieden? Vergis je niet, het hele Midden-Oosten droogt uit. Ook in ons land hebben we het te weinig onder controle. Er zullen pieken ontstaan in overdaad en droogte, dat vereist een heel ander watermanagement. Maar ook het stijgen van de watertemperatuur zal grote effecten hebben op de biodiversiteit. De spiering zal bijvoorbeeld uitsterven, een belangrijke voedingsbron voor veel vogels. Dit soort effecten moet je op

wetenschappelijk niveau in kaart brengen en dan gefundeerde maatregelen nemen. Nu roept iedereen maar wat. Watermanagement wordt veel meer dan wat nu op civieltechnisch gebied bekend is.'

Consumptiegedrag

Hoe denkt u over gescheiden sanitatie, is dat een innovatieve maatregel?

'Wat betreft het scheiden van wit en grijs water: dat is in Leidsche Rijn mislukt. Het veronderstelt een gedrag bij de consument dat hij niet vertoont en waarin hij niet blijkt op te voeden. Als je verspilling van water wilt voorkomen, moet je iets aan de prijs doen. Denken in termen van vraag in plaats van aanbod. Als je je enorme verbruik niet kent en niet weet wat het kost, ga je ook niets veranderen aan dat gedrag. Stop maar een meter in de muur, net als vroeger of als op de camping. Wat betreft mestvergisting denk ik dat er nog veel kansen liggen. Het is zonde om niets te doen met een potentiële energiebron. De techniek is beschikbaar, dus waarom niet? Het vergt alleen een stukje organisatie, laten we het dan ook (in hemelsnaam) doen.'

Is organisch afval een duurzame biobrandstof?

'Jazeker! Er zijn ontzettend veel misverstanden in omloop wat betreft biofuels. Dat vind ik zonde. Het gaat maar om twee procent van de beschikbare landbouwgrond die niet voor voedsel wordt gebruikt, dus waar heb je het dan over? Ik denk dat biobrandstof een essentiële nieuwe bron is waar we op grote schaal in zouden moeten investeren. Je kunt namelijk ook zeggen: je voorziet ermee in een oplossing voor schaarste. Dus kiezen voor de indicator schaarste. Ook zuiveringsslib is prima spul om te vergisten en als grondstof voor kunstmest. Natuur en Milieu vindt het niet duurzaam, dat komt er zo ongeveer op neer dat de mens zelf niet duurzaam is en moet worden verboden!' ●

*'Het meest schrijnende vind ik
op dit moment dat er zo weinig
academische kennis bestaat
over dit onderwerp'*